

OBRÁZEK VESNICKÝ

OKOLO OKEN ŠLA SVATBA; ŽENY TOČILY ŠÁTKAMI nad hlavami a všechny zpívaly, až se to daleko rozléhalo. »Na pohled zdá se ovšem, že radostí oplývají, ale kdož ví, jestli právě ty srdce, které by měly být při tom nejblaženější, netruchlí,« povídám své přítelkyni.

„Je to spekulacní svatba a při těch zřídka obapolná náklonnost bývá. Ale divím se, že ač se málokdy dva z pravé lásky za sebe dostanou, přece zřídka nepořádných manželství ve vesnicích nacházíš.“

»Jen v čistých, vroucích duších zahoří láska opravdivá, horoucí, která člověka blaží a šlechtí. Avšak musí být obapolná ušlechtilost mysli, vzdělanost ducha, samostatná a pevná vůle, by božský ten plamen neuhasl. Taková láska vzdoruje všelikým nesnázím, ale je – vzácná. Takovou najdeš tak řídce mezi vyššími jako mezi nižšími stavy. U oněch se lichým převráceným vzděláním srdce zkazí, u těch se zase ani nevzdělává. – Sedlák lpí tělem a duší na té hrudě, z které v potu tváří svůj chléb dobývá. Vzhůru se mysl jeho nepovznese. Od mládí bloudí ve tmách a nikdo neosvítí stezku jeho, nikdo nestrhne pouta, duši jeho klíčící! Zableskne-li se někdy v jeho mysli, je to právě jen pouhý blesk. Mrav jeho je čistý, prostý, ale není zušlechťen, rozum zdravý, ale nevzdělaný, upřímné, dobré srdce, ale nedůvěrné, samostatnost však již dávno pod jhem – zanikla. Toho je vinno vychování. –

Jak má tedy opravdivá svatá láska v jejich srdci vzniknout? Chlapec miluje děvče, miluje dost upřímně, ale tatík řekne ,tam nechod, děvče má málo, vzít si ji nesmíš, a hoch si vzdychne, svěsí hlavu, rozloží si to a začne chodit jinam. Je-li dobrý hospodář, udusí všechny trapné my-

šlénky těžkou unavující prací, ostatní složí na Pánaboha a tak pomalu i nemilé ženě zvykne. Některého ovšem domácnost, kde nemá co by rád, omrzí; potom hledá vyražení mimo dům, a nejvíce v hospodě, kde hoře nad ztraceným štěstím ve sklenici utápí. – Také ale někdy láska i u selských svou moc ukáže, a běda, nedají-li se překážky odstranit a má-li tatík hlavu tvrdší kamene, tuť začasť i oba hořem zajdou. Příkladů takových máme dost a já sama několika očitý svědek byla.«

„Ját se domnívala, že selské srdce opravdivé lásky ani schopno není, a těšilo by mne, kdybys mi jeden pověděla.“

»V jedné vesnici seznámila jsem se s mladou selkou. Musela bývat velmi sličná; tenkrát ale, když jsem se s ní seznámila, byla již jako hasnoucí pochodeň. Tmavohnědé oko nesvítilo živoucím ohněm, ústa byla zbledlá a zažloutlé líce nikdy se radostí nezarděly. Přes celou tvář byl jako černý závoj smutek rozestřen a každého srdce k outrpnosti se pohnulo, když na ni patřil. Seděly jsme v sadě pod květoucí jabloní samojediné a tu mi příčinu svého žalu svěřila.

„Vidíte odtud přes dvě zahrady ten statek?“ začala, „z toho byl Tomeš. Jako děti jsme již k sobě chodívali a leckdys celé půldne v těch sadech přešli. Měl-li Tomeš něco dobrého k obědu, přines mi kousek, měla-li jsem já, přinesla já jemu. On mne také dost škádlil a často jsme se i poprali, ale hned jsme se zase udobřili a nikdo z chlapců mi nesměl ublížit, sice byl od Tomše bit. Když jsem dorůstala, zapráhla mne matka do práce a vyjmouc neděli a v prástvách málo jsem s Tomšem mluvit mohla. Když mi docházel šestnáctý rok, musela jsem k tetce do Němec a tam jsem zůstala od podzimku až do senoseče. Déle jsem tam teskností vydržet nemohla a otec musel pro mne přijet. V sobotu večer přijela jsem domů a v neděli ráno šla jsem na velkou. Před kostelem stáli chlapci; všickni mne rukou-

dáním vítali a ujišťovali, že nejsem k poznání, jak jsem vyrostla. Tomeš byl také mezi nimi; dříve jsem si nikdy nepovšimla, zdali je hezký, ale nyní jsem na první pohled poznala, že je nejhezčí mezi všemi. Když mi ruku tiskl a tak libě se na mne podíval, zapálila jsem se pod uši. V kostele ani modlit jsem se nemohla, pořád jsem viděla jeho modré oči a slyšela slova: ‚Vítám tě, milá Hano.‘ Z kostela šli jsme spolu domů.

Navečer byla v hospodě muzika a děvčata pro mne přišly. Tu se mi opět zdálo, že Tomeš ze všech chlapců nejlépe tancuje, a proto jsem také nejraději s ním tančila. Po třetí písničce musela jsem odběhnout domů a Tomeš šel se mnou. ‚Pojď sady‘, povídal a šli jsme. ‚Hano‘, začal cestou, ‚mně se po tobě tuze stýskalo.‘ ‚Tobě se nemuselo stýskat, ty jsi byl doma, ale já byla v cizině, mezi lidmi, kterým jsem nerozuměla, mně se stýskalo, že bych byla skoro již domácí nemoc dostala. Ty jsi mohl užívat radostí, ale já žádných neměla.‘ ‚Ano, kdyby jsi bývala ty doma, byl bych je užíval, ale bez tebe mne netěšily ani přástvy, ani muziky, ba ani práce. Po poli, po sadě a návsi jsem se ohlížel a myslil, že musíš odněkud vyjít, a když jsi nepřišla, byl bych plakal teskností. Hano, já tě mám tuze rád.‘ ‚Já tě mám také ráda.‘ ‚Ale tak ne, jako já tebe.‘

‚A jak mne máš ty rád?‘ ‚Ó já tě mám radši než rodiče, než všechno na světě, než sám sebe, to Pánbůh ví.‘ ‚Ó ty jsi se již kolikráte zapánboval,³ a přece to nebylo pravda, a teď mne chceš také obelhat, vidíš?‘ ‚Když jsme chodili do školy, říkával nám pan učitel, když selžeme, že nám to vidí na očích, koukni se mi tedy do očí, lhu-li?‘ To dořekl a zdvihl mi hlavu, bych se mu do očí podívala. Měsíček svítil jasně a modré oči se mu třpytily jako nejkrásnější hvězdy. Zahleděla jsem se do nich, a když mne vzal Tomeš do ná-

³ V některých krajích je mezi chasou způsob, když chtějí něco dotvrdit, že berou Pánaboha za svědka, a to jmenují *zapánbovat se*.

ručí a o hubičku prosil, od srdce ráda jsem mu ji dala; vždyť jsem byla přesvědčena, že nelže. Od té chvíle bychom jeden pro druhého duši byli dali. Až do přástev nevěděl o naší lásce jen Pánbůh, ale když mi do první Tomeš přeslici přinesl a já ji přijmula, věděli všickni, že se chceme. Rodiče proti tomu nebyli a tedy jsme byli docela spokojeni a blažení. Já a sestra měly jsme dostat každá půl dvora. Tomeš dostal několik set, měl se k nám přiženit, a až by mu byl otec hospodářství předal a sestra se vdávala, měli jsme ji vyplatit. Tak to bylo umluveno a již byl den ke smlouvě určen. Ale Pánbůh to nechtěl mít, abychom byli šťastni! Několik dní, než byly smlouvy, sešel se Tomšův otec s jedním bohatým sedlákem, tamhle z té vesnice pod lesem, ve městě na trhu. Měli nějakou koupi a oba se potom v hospodě při litkupu podnapili, jenže byl sedlák více svůj než Tomšův otec, který docela rozum pozbyl. Sedlák ten měl dceru, jediné to dítě, ale že měla špatnou pověst, nechtěl si ji z bohatších synků žádný vzít a docela chudému, kdyby ji byl i chtěl, nechtěl ji sedlák dát. Tuť si vyhlížel v jiných vesnicích ženichy a oko jeho padlo na Tomše, tím víc, an měl na mého tatíčka dávnoletou zášť, pro kterou se nyní na nás vymstil. I začal se tedy k Tomšovu otci lísat a povídá: ‚Vidíš, Matěji, kdybych byl tebou, já bych nebyl syna tam oženil, tatík je potouchalec zlý a tvrdohlavý a matka již nyní povídá, kdyby to nedělali kvůli Haně, že má tvého hochu tak ráda, že by jí byli bohatšího ženicha vyhlídli, ale že si nemusíš myslit, aby statek Tomšovi záhy předali, že bude musit několik let pacholčit.‘ ‚Že má Tomeš několik let pacholčit?‘ rozkřikl se Matěj, ‚i toť aby do mě z čista jasna tlouklo, smí-li tam jen nohou kročit, ať si vyhledají bohatšího, však já pro Tomše nevěstu také najdu.‘ ‚Ba najdeš!‘ povídá nato zase ten sedlák, ‚a bohatší a třebaš i hodnější, než je Hana. Já sám bych mu moji Manku hned dal, on je spořádaný

chlapec a v hospodářství se může na něho spolehnout, to vím. Stár jsem, to vondání mne již mrzí, rád bych to všechno již zeti předal, a to by si každý dobře sedl; statek čistý, pole dobré a řádnou hospodyní v něm. Nu, můžeš si to rozložit, Matěji, v slovu ti dostojím.' Ale Tomšův otec si to nerozmýšlel, se sedlákem se hned smluvil a rukoudáním se smluvní den ustanovil. Jeden sedlák od nás tam byl a domlouval mu, aby to nedělal, že není o ničem přesvědčen; ale starý stál na svém a ten musel odejít. Ihned šel domů a k nám, bychom se za tepla vše dověděli. Tomeš byl u nás a my se oba ovšem hrozně ulekli; můj tatík je prchlý, a když to slyšel, byl oheň na střeše. I zařekl se, že mne raději zabije, než abych si Tomše vzala.

Darmo jsem plakala, darmo Tomeš proboha prosil, aby se nezaříkal, že se to všechno spraví, aby nás nešťastnými nedělal; on řekl: ‚Nepros, Tomši, neudělám to, kdybys klekl. Na tebe se nehněvám, ale kvůli tvému otci Hanu nedostaneš, a kdybys pro ni se zlatým vozem přijel.' A přitom zůstal. – Za týden byla jsem nevěstou jiného, jako Tomeš ženich jiné. – Po kolenou jsem za otcem lezla a prosila, aby mne nechal svobodnou, ale on mne odstrčil; pro všechno na světě jsem matku prosila, aby se nade mnou smilovala, ale s pláčem mne vzala okolo krku a jen těšila. Žádný se nad námi nesmiloval.

Když všechno nic platno nebylo, mlčela jsem a modlila se. Ale Tomeš ze začátku ukrutně dováděl, zabít se chtěl, pak se na vojnu dát, a všelicos vymýšlel, takže ho hlídali a v noci do komory zavřeli. Ale pacholek, co s ním spal, tuze ho miloval a ten ho každou noc pustil. Tu přicházel k mé komoře k okénku a tam stával někdy až do svítání. Já ho těšila a on vždy pokojnější odcházel; někdy jsme ovšem oba do bílého dne plakávali.

V naší vesnici byla jedna stoletá nájemnice, chudá, ale rozumná a tuze pobožná. K té jsem jednou šla a slíbila

jsem jí, aby mně Tomše vymodlila, že ji do smrti živit budu. Ale ona mi řekla tolik: ‚Jdi, děvče, jdi a poruč to všecko Pánubohu; vymodlený muž ani žena nejsou požehnáni. Na Bohu se nemá nic mocí žádat, on ti to dá, ale nepožehná. Poslechněte rodičů, ať v dobrém, ať v zlém, Bůh vám to v nebi věčnou radostí nahradí.‘ Ani ta babička mne nepotěšila, a já jsem si již žádné rady nevěděla. Můj ženich vyčíhal Tomše, že chodí k mému oknu; zahnat si ho netroufal; ale řekl to matce. Od toho dne musila jsem spát v sednici až do svatby a již jsem s Tomšem nemluvila. Bylo šukání plný dům, práce plné ruce, a já chodila jako tělo bez duše. Matka pekla koláče, plakala, droužky vázaly kytky bez zpěvu, otcí hlava zbělela starostí a trápením. Ženich mne netrápil, myslil si asi, že se po svatbě všecko poddá. Byla to smutná svatba! – Jak mne svatebního dne ráno ustrojily, jak se všecko odbylo a já na vůz přišla, to všecko nevím. Před očima se mi tmělo a na srdci mi ležela ukrutná tíž. Když jsme jeli okolo Tomšova statku, ohlídla jsem se tam, jestli ho naposled ještě uhlídám; najednou vylítne on sám ze vrat a vrhne se zrovna pod koně. Kdyby mne byl tatík do náručí neuchytil, byla bych se s vozu skácela. Co se dělo, nevím, ale povídali mně, že se koně zastavili a čtyři že ho domů odvedli. Mne odvezli do kostela a se ženichem oddali. Brzy mne mrazilo, zase mi pot na čele vyvstával ukrutnou ouzkoostí. Modlila jsem se, ne sice o štěstí, ale aby mne Pánbůh záhy k sobě povolal. Když jsme se domů vrátili, přitochí se ke mně pacholek z Tomšova statku a povídá: ‚Nevěsto, Tomeš tě nechá prosit, abys mu poslala ten proutek rozmarýny, co jsi v ruce držela, že si ho vezme zítra k oltáři, a potom abys ho na hrob vsadila.‘ ‚Řekni Tomšovi, Adame,‘ povídám, ‚ať je spánembohem, ať nenaříká, že budem brzy u kostelíčka spolu spát.‘ Proutek rozmarýny jsem mu dala, a když ho Tomšovi odvedl a vzkázání vyřídil, dal se ubohý do

pláče a od té chvíle byl jako beránek. Druhý den měl on svatbu, ale ovšem byla u nevěsty v druhé vesnici. V neděli nato byl přátelský oběd u jeho rodičů a u nás též; večer byla v hospodě muzika. Můj muž mne nutil, abych šla také, a že měl trpělivost s mou ouzkoostí a já věděla, že by se mu byli sousedé vysmáli, kdyby přišel bez ženy, šla jsem. O, já se nenadála, jaká bolest mne tam čeká. – Sotva jsme vešli a sedli si, přišel Tomeš se svou ženou. Všecka krev mi ustydla, když jsem ho viděla. Několik dní ho hrozně změnilo. Oči měl vpadlé a krví podlité, tváře žluté a pysky, jindy jako jahody, byly zmodralé. Ženu měl dost hezkou, ale škarohledou. Bystře se na mne podívala, ušklíbala se a sedla k známým. Tomeš si dával nalít a vtom se začalo hrát. Můj muž vstane, přikročí k němu a povídá: ‚Tomši, dovol, abych s tvou ženou tancoval, a chceš-li, tancuj s Hanou.‘ Tomšovi se oči zableskly, neřekl ani slova, ale vzal Josefa za ruku a stiskl mu ji. Potom šel pro mne a můj muž šel pro jeho ženu. Všickni křičeli: ‚Dobře tak, to je hezky‘, ale já se třásla jako osikový list a srdce mi div nepuklo, když mne Tomeš rukou obtočil a do kola se mnou vkročil. Pevně mne k sobě přitiskl a šeptal: ‚Pánbůh mne miluje, popřál mi tebe obejmout, než umru. Hano, má drahá Haničko, já brzy umru a rád, bez tebe živ být nemoha.‘ ‚Já umru s tebou, Tomši.‘ To jsme si povídali v tanci; i točili jsme se jako smyslů zbaveni a mimo sebe nic jsme neslyšeli, ani neviděli. Chvílemi se Tomšovi prsa zdmuly a těžce zastenal, ale přece mne pevně v náručí držel a nepustil, až přestali hrát. Tu mne posadil, dal mi hubičku jen v letu a vyšel ven; já nemohla slova promluvit, ale k štěstí to nikdo nezahlédl.

Za chvíli přišel Tomeš zvenčí, ale celý zsinalý; zvolna sedl vedle mne a Josefa, položil hlavu do dlaně a díval se na mne. Josef vstal a ptá se ho, co mu je, ale já se jen ouzkoostně na něj podívala. On nepromluvil ani slova, vzal

mne za ruku a pevně ji stiskl, vtom mu druhá ruka sklesla a hlava padla nazpátek. Josef ho chytil, ale najednou mu vyhrkne z úst proud krve – ještě jeden, někdo vzkřikl – a já padla s lavice dolů. – Když jsem se zase vzpamatovala, ležela jsem na své posteli, celá zkrvácena a matka stála u mne plačíc. To bylo okamžité vzpamatování se a hned jsem zase blábolila. Moje nemoc trvala dlouho a dvakrát jsem silně krev plivala; konečně mi ale přec tak dalece pomohli, že se budu musit nějaký čas po světě plížit. O Tomšovi se mi žádný ani slovem nezmínil a já se neptala, až jednou, když mi bylo již lépe a Adam kolem oken šel, zavolala jsem ho k nám. Naši nebyli doma a já se mohla na všechno zeptat. První otázka byla, je-li Tomeš mrtev. „Je, selko, je, a já mu toho přeji“, řekl Adam, „hned o svatbě věděl jsem, že by se rád ze světa připravil. Ráno, když jeli k nevěstě, přeji mu štěstí, ale on odpověděl: Adame, ty víš, že je po mém štěstí věčně věkův veta, chceš-li mně co dobrého přát, přej mi brzkou smrt. Mně ho bylo líto a já prosil rodiče jeho dost za něj, ale vše nadarmo. On tě měl přespříliš rád, ale bez svolení rodičů věděl, že by nikde nic nepořídil, a proto si myslil, když nemám Hanu mít, raději umru, a když mám umřít, udělám rodičům po vůli, jako ona.“

Večír šel jsem také k jeho veselce, ale tak tancovat jsem jakživ neviděl, jako Tomeš tancoval; to bylo, jako by se v divém víru točil, a na každý tanec vlil do sebe ledové pivo a lehl na sních. Já ho viděl, ale Pánbůh mně snad ten hřích odpustí, já ho nechal být, ač jsem viděl, že ho to zabije. Já věděl, že je pln zoufalosti a že jestli neumře, špatným člověkem se stane, a proto jsem ho nechal. Jak ho to čtyřdenní tancování a ještě více vnitřní trápení změnilo, viděla jsi. Když jste spolu tancovali, díval jsem se a plakal, já věděl, že to bude vaše poslední radost. Tomeš vyšel ven, podepřel se na mne a povídá: Adame, mně je zle; neza-

pomeň na rozmarýnu a řekni Haně, že brzy pro ni přijdu. Jestli jsem ti kdy ublížil, odpust. Nato šel do sednice a za chvíli byl mrtev. Jeho žena se lekla, ale tuze nenaříkala; leč její tatík, ten bezbožník, jehož vinou vše pošlo, ten chodí od té doby jako Kain. Můj hospodář ale a hospodyně si vlasy s hlavy trhali, ale já je nelitoval, ani tvoje rodiče jsem nelitoval, když tě v krvi z hospody odnesli a ukrutně plakali a naříkali. Já mu vsadil na hrob ten proutek rozmarýny, co jsi mu poslala, a ku podivu, proutek se ujmul a roste. Na mši svatou jsem dal za jeho duši a denně v modlitbě na něho vzpomínám. Bůh mu odpust, co z lásky udělal.' Tak Adam dokončil. Já plakala, ale ulehčilo se mi, an jsem byla upokojena, že sama trpím. Mně se denně o něm zdá a vždy ho vidím v bílých šatech, krásnějšího, než kdy byl, a po každé mne k sobě zavolá, již se mi tuze na světě stýská." Tak vzdychla po svém dlouhém, mnohokráte slzami přetrženém vypravování bledá žena. Slze moje svědčily o mém soucitu; ale útěchu? Může-liž kdo srdci tak raněnému útěchu jakou podat? Když jsem odcházela, stiskla mi ruku a to bylo naposled. Po půl letě nenalezla jsem Hanu více ve statku. Ležela již u kostelíčka vedle Tomše. Hrob spojil milence, které zlost bezbožníka, neustupnost a surovost vlastních rodičů rozvedla.«